

Turinys

Įžanga / 11

1. Priešistorinė medicina / 12

2. Kinų medicina / 13

Svarbiausios datos / 13 • Svarbiausi faktai / 13 • Medicininė mintis / 13 •
Originali fiziologija / 14 • *In ir jang* / 14 • Ligonio apžiūra ir pulsas / 14 •
Kinų medikai / 15 • Kinų medicinos indėlis / 15 • Gydomo būdai / 16 •
Epidemijos / 16

3. Mesopotamijos medicina / 17

Svarbiausios datos / 17 • Svarbiausi faktai / 17 • Istorinis kontekstas / 17 •
Medicininė mintis / 18 • Žyniai medikai / 18 • Ligos koncepcija / 18 •
Mediko vieta visuomenėje / 18 • Medicinos mokymas / 19 •
Mesopotamijos medicinos indėlis / 19 • Gydomo priemonės / 19

4. Egipto medicina / 19

Svarbiausios datos / 19 • Svarbiausi faktai / 19 • Istorinis kontekstas / 20 •
Medicininė mintis. Medicinos žinių šaltiniai / 20 • Ligų priežastys / 21 •
Medicina ir religija / 22 • Medicina ir magija / 22 • Balzamavimas / 23 •
Mediko vieta visuomenėje / 23 • Medicinos praktikos specializacija / 23 •
Medicinos mokymas / 24 • Egipto medicinos indėlis / 24 •
Ligonio tyrimo tikslumas / 24 • Egipto laikų patologija / 25 •
Širdies ir kraujagyslių ligos / 25 • Plaučių ligos / 25 • Parazitinės ligos / 25 •
Reumatinės ligos / 25 • Oftalmologinės ligos / 26 • Chirurginės žarnos / 26 •
Terapinės priemonės / 26 • Didžiosios epidemijos / 26 • Žymūs medikai / 27 •
Imchotepas / 27 • Amenchotepas / 27

5. Senovės graikų medicina / 27

Svarbiausios datos / 27 • Mitologinė medicina / 28 • Filosofų ir mokslininkų
medicina / 29 • Hipokrato medicina / 29 • Hipokratas / 29 •
Ligos raida pagal Hipokratą / 30 • Ligonio tyrimas pagal Hipokratą / 31 •
Hipokratinio gydymo principai / 31 • Chirurgija / 31 • Fizinės procedūros / 32 •
Atnaujinta Hipokrato priesaika / 33 • Medicinos sektos ir Aleksandrijos
mokykla / 33 • Dogmatikų mokykla / 33 • Empirikų mokykla / 34 •
Aleksandrijos medicinos mokykla / 34

6. Romos imperijos medicina / 35

Svarbiausios datos / 35 • Magiškoji medicina / 36 • Atskirų sektų medicina / 36 •
Atomistai / 36 • Metodistai / 36 • Pneumatistai / 36 • Eklektistai / 37 •
Galeniškoji medicina / 37 • Mediko padėtis romėnų visuomenėje / 39 •
Medicinos mokymas / 40 • Gydomo būdai / 40 • Žymūs medikai / 41

7. Krikščionybės atsiradimas / 42

8. Arabų medicina / 43

Svarbiausios datos / 43 • Medicininė mintis / 44 • Žymūs medikai / 46 • Razis / 46 • Avicena / 46 • Abulkasis / 47

9. Viduramžių medicina / 47

Svarbiausios datos / 47 • Menas / 47 • Vienuolinis periodas / 48 • Scholastinis periodas / 49 • Medikas viduramžių medicinoje / 49 • Chirurgas viduramžių medicinoje / 49 • Medicinos mokymas / 49 • Gydyimo būdai / 51 • Žymūs medikai / 52 • Viduramžių epidemijos / 52 • Lietuvos viduramžių medicina / 52

10. Renesanso medicina / 55

Svarbiausios datos / 55 • Istorinis kontekstas / 55 • Menas, Kultūra / 55 • Medicinos praktika / 56 • Medicinos naujovės / 56 • Anatomijos mokyklos / 57 • Chirurgijos pažanga / 57 • Psichiatrijos pradžia / 58 • Gydyimo būdai / 58 • Didžiosios epidemijos / 58 • Žymūs medikai / 59

11. Medicinos pažanga nuo priešistorės iki XVII amžiaus / 63

10 000 m. pr. Kr. Šamanai / 63 • 6500 m. pr. Kr. Trepanacija / 63 • 4800 m. pr. Kr. Akių protezai / 63 • 3000 m. pr. Kr. Siūlės / 64 • 3000 m. pr. Kr. Galūnių protezai / 65 • 3000 m. pr. Kr. Prezervatyvai / 66 • 2400 m. pr. Kr. Apipjaustymas / 67 • 2000 m. pr. Kr. Indija. Ajurvedinė medicina / 67 • 2000 m. pr. Kr. Šlapimo tyrimai / 68 • 1600 m. pr. Kr. Senovės Egiptas. Chirurginis E. Smitho papirusas / 69 • 1500 m. pr. Kr. Kraujo nuleidimas / 70 • Apie 700 m. pr. Kr. Cezario pjūvis / 70 • 600 m. pr. Kr. Akių chirurgija / 71 • 600 m. pr. Kr. Romos imperija. Kanalizacijos sistemos / 71 • 300 m. pr. Kr. Kinija. Vidinis geltonojo imperatoriaus kanonas / 72 • 184 m. pr. Kr. Biologinis ginklas / 72 • 100 m. Mitridatas ir teriakas / 73 • 70 m. Senovės Graikija. Abortas / 74 • 1161 m. Vokietija. Persekiojami žydai medikai / 74 • 1242 m. Plaučių kraujotaka, atrasta Ibn al Nafio / 75 • 1280–1300 m. Italija. Akiniai / 75 • 1510 m. Italija. Anatominiai Leonardo da Vinci piešiniai / 76 • 1522 m. Vokietija. Sudegintas gyvas / 77 • 1527 m. Šveicarija. Paracelsas degina medicinos knygas / 77 • 1552 m. Italija. Atrasti Eustachio šedevrai / 78 • 1590 m. Olandija. Mikroskopas / 78 • 1597 m. Italija. Audinių persodinimas / 80

12. XVII amžiaus medicina / 81

Svarbiausios datos / 81 • Menas, Kultūra / 81 • Iki 1650 m. mechanistinė kūno teorija: atrandama kraujo apytaka / 81 • Teorijų apie žmogaus organizmo funkcionavimą evoliucija po 1650 m. / 82 • Liaukos ir jų sekrecija / 82 • Virškinimas ir kvėpavimas / 82 • Raumenys ir smegenys / 83 • Atrandamas mikroskopinis pasaulis / 83 • Žymūs medikai / 84 • Gydymas / 84

13. XVII amžiaus medicinos atradimai / 85

1601 m. Kinija. Akupunktūros vadovas / 85 • 1628 m. Anglija. William Harvey ir kraujo apytaka / 86 • 1642 m. Vokietija. Žmogžudystė ir Wirsungo latakas / 87 • 1652 m. Danija. Limfinė sistema / 87 • 1664 m. Anglija. Galvos nervų klasifikacija / 88 • 1678 m. Olandija. Atrandami spermatozoidai / 89 •

1679 m. Šveicarija. Brunnerio liaukos / 89 • 1683 m. Olandija. Mikrobinė žmogaus flora / 90 • 1687 m. Italija. Atrandamas niežų sukėlėjas / 90 •
1689 m. Šveicarija. Atskiriami Siamo dvyniai / 91

14. XVIII amžiaus medicina / 92

Svarbiausios datos / 92 • Menas. Kultūra / 92 • XVIII amžiaus I pusė – dideli prieštaravimai / 93 • XVIII amžiaus II pusė – dideli laimėjimai / 94 • Diagnostikos laimėjimai / 94 • Naujos fiziologijos teorijos / 95 • Histologijos laimėjimai / 96 • XVIII amžiaus chirurgija / 96 • Psichiatrijos naujovės / 97 • Gydymas / 98 • Visuomenės sveikata / 99 • Ligoninių raida Lietuvoje / 101 • Medicinos mokymas / 101

15. XVIII amžiaus medicinos atradimai / 103

1707 m. Anglija. Pulso matavimas / 103 • 1726 m. Anglija. Mary Toft triušiai / 104 • 1753 m. Škotija. Skorbuto profilaktika / 104 • 1761 m. Italija. Lavono skrodimas / 105 • 1761 m. Anglija. Vėžio priežastys / 105 • 1761 m. Italija. Morgagnio „Organų kančios šauksmas“ / 106 • 1764 m. Italija. Smegenų skystis / 107 • 1770 m. Prancūzija. Dirbtiniai dantys / 107 • 1772 m. Italija. Atrandamas labirintas (vidinė ausis) / 108 • 1774 m. Anglija. Hunterio „Nėščia gimda“ / 108 • 1784 m. Austrija. Ligoninė / 109 • 1784 m. Prancūzija. Lavoisier ir kvėpavimas / 109 • 1785 m. Anglija. Paprastoji rusmenė / 110 • 1792 m. Prancūzija. Greitoji pagalba / 111 • 1793 m. Prancūzija. Psichikos ligonių išlaisvinimas / 112 • 1796 m. Anglija. Vakcina nuo raupų / 113 • 1796 m. Vokietija. Alternatyvioji medicina / 113 • 1796 m. Vokietija. Frenologija / 114 • 1798 m. Anglija. Dischromatopsija (daltonizmas) / 114

16. XIX amžiaus medicina / 115

Svarbiausios datos / 115 • Istorinis kontekstas / 116 • Menas. Kultūra / 116 • XIX amžiaus I pusė / 117 • Biologijos gimimas / 118 • Fiziologija / 118 • Gydymas / 120 • Medicinos mokymas Vakarų Europoje ir Lietuvoje / 120 • XIX amžiaus II pusė / 123 • Klinikiniai tyrimai tobulėja / 123 • Laboratorinės diagnostikos raida / 125 • Diagnostinės aparatūros pažanga / 126 • Ląstelių tyrimai / 127 • Fiziologijos naujovės / 128 • Mikrobiologijos triumfas / 128 • Chirurgijos laimėjimai / 132 • Aseptika ir antiseptika / 134 • Visuomenės sveikata / 135 • Gydymas / 137 • Specializacija / 138 • Žymūs medikai / 140 • Jie taip pat buvo medikai / 141

17. XIX amžiaus medicinos atradimai / 143

1809 m. Italija. Smegenėlių funkcija / 143 • 1809 m. Škotija. Moterys pradeda studijuoti mediciną / 143 • 1811 m. Škotija ir Prancūzija. Bello ir Magendie dėsnis / 144 • 1812 m. Nuskausminimas šalčiu / 144 • 1816 m. Prancūzija. Stetoskopas / 145 • 1817 m. Anglija. Abdominalinės aortos ligatūra / 146 • 1825 m. Prancūzija. Gydymas dėlėmis / 147 • 1829 m. Anglija. Kraujo perpylimas / 147 • 1830 m. Prancūzija. Medicinos specializacija / 148 • 1832 m. Škotija. Intraveninės infuzijos / 148 • 1832 m. Anglija. Įstatymas dėl skrodimų / 149 • 1844 m. JAV. Bendroji narkozė / 149 • 1846 m. Danija. Epidemiologijos pradžia / 151 • 1846 m. Anglija. Spirometrija / 151 • 1847 m. JAV. Amerikos medikų asociacija / 152 • 1847 m. Austrija. Rankų plovimas / 152 • 1848 m. Anglija. Apendektomija / 153 •

1851 m. Vokietija. Oftalmoskopija / 153 • 1851 m. Olandija. Chirurginis gipsas / 154 • 1853 m. Prancūzija ir Škotija. Švirkštai injekcijoms / 154 • 1854 m. Anglija. Visuomenės higiena / 155 • 1854 m. Anglija. Slauga / 156 • 1855 m. Vokietija. Ląstelių dauginimasis / 157 • 1858 m. Anglija. Epilepsijos gydymas / 158 • 1865 m. Austrija ir Čekija. Mendelis ir genetika / 158 • 1867 m. Škotija. Ligas sukelia mikrobai / 159 • 1868 m. Vokietija. Kūno temperatūros matavimas / 159 • 1872 m. Šveicarija. Skydliaukės chirurgija / 160 • 1873 m. Norvegija. Raupsų sukėlėjas / 160 • 1878 m. JAV. Paracetamolis / 161 • 1879 m. Prancūzija. Imunizacija / 161 • 1879 m. Škotija. Modernioji neurochirurgija / 162 • 1881 m. Austrija. Sfigmomanometras / 163 • 1882 m. Vokietija. Cezario pjūvis / 163 • 1882 m. Vokietija. Tuberkuliozės konferencija ir Roberto Kocho atradimas / 164 • 1882 m. Rusija. Fagocitozės teorija / 165 • 1883 m. Vokietija. Sveikatos draudimas / 165 • 1883 m. Škotija. Salpingektomija / 166 • 1884 m. Vokietija. Vietinė anestezija / 167 • 1887 m. Vokietija. Kontaktiniai lęšiai / 167 • 1887 m. Anglija. Elektrokardiografija / 168 • 1890 m. Austrija. Psichoanalizė / 168 • 1890 m. JAV. Chirurginės latekso pirštinės / 169 • 1890 m. Vokietija. Antitoksinai / 169 • 1891 m. Vokietija. Neuronų teorija / 170 • 1892 m. Rusija. Atrandami virusai / 170 • 1893 m. Anglija. Atrandamas adrenalinas / 171 • 1894 m. Prancūzija ir Šveicarija. Buboninio maro sukėlėjas / 172 • 1895 m. Vokietija. Rentgeno spinduliai / 172 • 1897 m. Vokietija. Chirurginė kaukė / 174 • 1897 m. Vokietija. Aspirinas / 174 • 1897 m. Prancūzija. Malaria sukėlėjas / 175 • 1899 m. Šveicarija. Defibriliatorius / 176

18. XX–XXI amžių medicina / 177

Svarbiausios datos / 177 • Istorinis kontekstas / 179 • Menas ir kultūra / 179 • Fundamentiniai mokslai. Virusologija / 180 • Imunologija / 181 • Genetika / 184 • Laboratorinė diagnostika / 185 • Hematologija / 186 • Onkologija / 187 • Chirurgijos pažanga / 190 • Kardiologija ir kardiologija / 193 • Kardiologija ir kardiologija Lietuvoje / 194 • Radiologija / 195 • Elektroencefalografija / 197 • Neurologija / 197 • Psichiatrija / 198 • Terapinis gydymas / 199 • Visuomenės sveikata / 201 • Visuomenės sveikata ir medicinos mokslo raida Lietuvoje / 202 • Žymūs medikai / 204 • Lie taip pat buvo medikai / 204

19. XX amžiaus medicinos atradimai / 205

1901 m. Austrija. Kraujo grupės / 205 • 1902 m. Anglija. Paveldimos medžiagų apykaitos ligos / 206 • 1902 m. Škotija. Miego ligos sukėlėjas / 206 • 1903 m. Prancūzija. Radioterapija / 207 • 1905 m. Austrija. Ragenos persodinimas / 208 • 1905 m. JAV. Genai ir lyties nustatymas / 208 • 1906 m. Olandija. Atrandami vitaminai / 209 • 1906 m. Austrija. Alergijos / 210 • 1906 m. JAV. Šariatanų vaistai / 211 • 1906 m. JAV. Uolinių kalnų dėmėtiosios šiltinės sukėlėjas / 212 • 1906 m. Vokietija. Alzheimerio liga / 212 • 1907 m. JAV. Mikrobu „nešiojimo“ įrodymas / 213 • 1910 m. JAV. Vandens chloravimas / 213 • 1910 m. Vokietija. Paulis Ehrlichas – chemoterapijos pradininkas / 214 • 1914 m. Vokietija. Ūmi viršutinių kvėpavimo takų infekcija / 214 • 1914 m. Anglija. Fluoruota dantų pasta / 215 •

- 1914 m. Anglija. Neurotransmiteriai / 216 • 1916 m. JAV. Heparinas / 216 •
 1920 m. JAV. Adheziniai pleistrai / 217 • 1921 m. Švedija. Operacinis
 mikroskopas / 217 • 1921 m. JAV. Žmogaus augimo hormonas / 218 •
 1922 m. Kanada. Insulinas / 218 • 1922 m. JAV. Rachito gydymas / 219 •
 1924 m. Vokietija. Elektroencefalografija / 221 • 1926 m. Anglija. Kraujo
 perpylimo stotys / 222 • 1926 m. JAV. Elektrochirurgija / 222 • 1926 m. JAV.
 Gydymas kepenimis / 223 • 1927 m. JAV. Carrie Buck sterilizavimas / 224 •
 1928 m. Jungtinė Karalystė. Penicilinas / 224 • 1928 m. Vokietija.
 „Triušio patelė nugaišo“ / 226 • 1928 m. JAV. Plieniniai plaučiai / 226 •
 1928 m. Graikija. Papanicolaou testas / 227 • 1929 m. JAV. Musių lervų
 terapija / 227 • 1929 m. Vokietija. Medicininiai autoeksperimentai / 228 •
 1935 m. Vokietija. Sulfanilamidai / 229 • 1937 m. Italija. Antihistamininiai
 preparatai / 230 • 1937 m. Kuba. Geltonosios karštligės sukėlėjas / 231 •
 1938 m. Italija. Elektrokonvulsinė terapija / 231 • 1943 m. Olandija.
 Dializė / 232 • 1943 m. Austrija ir JAV. Autistiniai sutrikimai / 232 •
 1944 m. JAV. Streptomocinas / 233 • 1946 m. JAV. Priešvėžinė
 chemoterapija / 234 • 1947 m. Vokietija. Informuoto paciento
 sutikimas / 234 • 1947 m. Vokietija. Prosopagnozija / 235 • 1948 m. JAV.
 Gydymas kortizonu / 236 • 1948 m. Italija. Nervų augimo faktorius / 236 •
 1949 m. JAV. Drepanocitozės priežastys / 237 • 1949 m. Urugvajus.
 Mamografija / 238 • 1951 m. Anglija. Rūkymas ir plaučių vėžys / 238 •
 1951 m. JAV. Nemirtingos HeLa ląstelės / 239 • 1952 m. Anglija.
 Amniocentezė / 239 • 1952 m. Prancūzija. Antipsichoziniai vaistai / 240 •
 1953 m. Anglija. DNR struktūra / 240 • 1953 m. JAV. Širdies ir plaučių
 aparatas / 241 • 1954 m. Anglija. Endoskopas / 242 • 1954 m. JAV. Inkstų
 persodinimas / 242 • 1955 m. JAV. Placebo efektas / 243 •
 1955–1957 m. JAV. Vakcina nuo poliomieliito / 244 • 1956 m. JAV. Kaulų
 čiulpų persodinimas / 244 • 1956 m. Anglija. Autoimuninės ligos / 245 •
 1956 m. Austrija. Gaivinimas / 246 • 1957 m. JAV. Vaisiaus stebėsena / 246 •
 1958 m. Škotija. Ultragarsas medicinoje / 247 • 1957 m. Švedija.
 Levodopa Parkinsono ligai gydyti / 248 • 1958 m. Visos šalys. Raupų
 išnaikinimas / 248 • 1958 m. Anglija. Klubo sąnario protezas / 249 •
 1958 m. JAV. Kankorėžinė liauka (*Epiphysis, gl. Pinealis*) / 249 • 1959 m.
 JAV. Nanomedicina / 250 • 1959 m. JAV. Radioimuninis tyrimas / 251 •
 1959 m. JAV. Cheminė antikūnų struktūra / 251 • 1960 m. JAV. Kognityvinė
 elgesio terapija / 252 • 1960 m. JAV. Kontraceptinės tabletės / 252 •
 1960 m. JAV. Dirbtinis širdies vožtuvas / 253 • 1960 m. JAV. Lazeris / 254 •
 1961 m. Rusija. Autochirurgija / 254 • 1961 m. Prancūzija ir Australija.
 Čiobrialiukė (*gl. Thymus*) / 255 • 1962 m. Krionika / 256 • 1962 m. Švedija.
 Mitochondrijų ligos / 256 • 1963 m. JAV. Metadonas / 257 • 1963 m. JAV.
 Kepenų persodinimas / 257 • 1963 m. JAV. Plaučių persodinimas / 258 •
 1964 m. Škotija. Beta blokatoriai / 259 • 1964 m. Ekvadoras. Rankos
 persodinimas / 259 • 1964 m. JAV. Angioplastika / 260 • 1966 m. JAV. Kasos
 persodinimas / 260 • 1967 m. Anglija. Kompiuterinė tomografija / 261 •
 1967 m. Anglija. Paliatyvinės medicinos centrai / 262 • 1967 m. Pietų Afrika.
 Pirmasis širdies persodinimas / 262 • 1969 m. JAV. Penkios širdgėlos
 stadijos / 263 • 1970 m. JAV. Atvirkštinė transkriptazė / 263 •

1972 m. Šveicarija. Ciklosporinas / 264 • 1973 m. Japonija. Statinai / 265 •
 1975 m. JAV. Neišvengiamos mirties potyriai / 265 • 1976 m. JAV. Onkogenai / 266 •
 1977 m. JAV. Ausies sraigės implantai / 267 • 1977 m. JAV. Magnetinis branduolių
 rezonansas / 267 • 1978 m. Anglija. Apvaisinimas *in vitro* / 268 •
 1981 m. JAV. Embrioninė chirurgija / 269 • 1982 m. JAV. Prionai / 269 •
 1983 m. JAV. Polimerazinė grandininė reakcija / 270 • 1984 m. Australija. Skrandžio
 opa ir *Helicobacter pylori* / 270 • 1984 m. JAV. Telomerazė / 271 • 1987 m. Japonija.
 Žarnų persodinimas / 272 • 1989 m. Vokietija. Endoskopinė chirurgija / 272 •
 1990 m. JAV. Surfaktantas neišnešiotiems naujagimiams / 273 • 1990 m. JAV.
 Genų terapija / 274 • 1996 m. Kanada. AIDS gydymas triterapija / 274 •
 1998 m. JAV. *Viagra* / 275 • 2000 m. JAV. Robotų chirurgija / 276 •
 2001 m. Prancūzija ir JAV. Telechirurgija / 276 • 2003 m. Visos šalys. Žmogaus
 genomo projektas / 277 • 2004 m. JAV. Injekcijos į akį nuo aklumo / 277 •
 2005 m. Prancūzija. Veido persodinimas / 278 • 2006 m. JAV. Naujų organų
 kūrimas / 279 • 2006 m. Australija. Vakcina nuo gimdos kaklelio vėžio / 279

20. Nobelio fiziologijos ir medicinos premijos laureatai / 280

21. Ligos ir sindromai, pavadinti juos aprašiusių
 mokslininkų vardais / 288

Literatūra / 296

Asmenų rodyklė / 298